

FİLOLOGİYA**Rəzzaq Əbdürrəşidın yaradıcılığında Səməd Vurğun mövzusu****Əflatun Şükür oğlu Baxşəliyev***AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun
aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent***E-mail:** ehmedova_1984@bk.ru**Rəyçilər:** filol.ü.f.d., dos. A.V. Rüstəmli,
filol.ü.f.d., dos. G.A. Qarayeva**Açar sözlər:** pyes, tədqiqat, mənzum, obraz, janr, bədii**Ключевые слова:** пьеса, этюд, стих, образ, жанр, художественный**Key words:** play, study, verse, image, genre, artistic

S. Vurğunun bədii obrazı özbək dramaturgiyasında da öz parlaq əksini tapmışdır. Özbək müəlliflərindən biri olan Rəzzaq Əbdürrəşid “Şeirə dönmüş ürək” adlı radio pyesini Səməd Vurğuna həsr etmişdir. Səməd Vurğun haqqında yazılmış bu sənədli radio pyesi Xalq şairi Xəlil Rza Ulutürk tərəfindən Azərbaycan dilinə tərcümə edilərək, Azərbaycan oxucularına çatdırılmışdır. Bu pyesdəki hadisələr Səməd, Mehdi, Aşıq Şəmsir, Leyla nənə, təbib və digər obrazların dili ilə nəql olunur. Axı bu bəhrəsiz xəyaldə nə fayda yavrum?! Taxsır özündədir. Sənə dedim ki, Araz bəy möhtəşəm, dövlətli bir kişidir. Bircə qızını səninlə kəlmə kəsməyə belə qoymaz. Mənim dediyim kimi də oldu. Leylanı adaxlandırdı, sənin ürəyinlə heç kəs he-sablaşmadı. Özgələri hələ bir yana, Leylanın özü səni saymadı. Əksinə, sənin çiyinə cünum, dəli yarılığı yapışdırdı. Elin obanın üzünə baxa bilmirəm. Arvadlar, qızlar, gəlinlər “Tanrı nə-vənə şəfa versin deyirlər”. Sənə “divanə Səməd”, “Cünun Səməd” deyirlər.

Səməd: -Bu söhbətlərdən əl çək nənə, qəm yemə.

Bəsti nənə: - Nəcə qəm yeməyim ki, ağlım başımda deyil. Heç bilsən atan səndən umardı. Sənin boy atıb igid olacağı günləri sayar, fəxr eləyərdi. Sən saz çalanda qüruru köksünə sığ-mazdı: “Baxarsınız, deyərdi, — Bir gün bu qara bala şöhrəti bütün Qazax vilayətini bürüyə-cək. Ancaq Qazaxı bürüyən sənin şöhrətin olmadı, cümunluğun oldu. Sənə dəli Səməd deyir-lər. Buna mən necə dözüüm? (Gözlərini silir)

Səməd: — Qəm yemə, nənə. Mənim haqqımda deyilənlər sənin üçün baş ucalığıdır. Ək-siklik deyil. Əsərdə təsvir olunur ki, Bəsti nənə öz fikrində qalaraq, nəvəsinə şəfa diləyir. Əsə-rin bu ideyası M. Füzulinin “Leyla və Məcnun” poeməsindəki Qeysin Cünunluğu ilə səsleşir. Orada da Məcnunun valideynləri ulu tanrıdan imdad diləyir. Və Məcnunu da təhrik edirlər ki, Ulu tanrıya əl açıb ondan şəfa diləsin.

Pyesdə Səmədlə Leylanın da xəyali söhbətləri xüsusi bir yer alır. Belə ki, Səməd xəyalın-da Leylanı vəfasızlığına görə məzəmmət edir. Onu öz sevgisində etibarsız olduğuna görə qınayır.

Özbək şairi Rəzzaq Əbdürrəşid Səməd Vurğunun ilk sevgisi olan Dürrənin proobrazını Leyla sürətində yaratmaqla, bəlkə də Vurğunla Füzuli arasında bir yaxınlıq, bir ruh doğmalıq, yaradıcılıq qohumluğu görürdü ki, məhz Dürrəni Füzulinin Leylasının adını verməklə böyük

Füzulini də yad etmişdir. Həmçinin müəllif Vurğunun məhz Dürrəyə həsr etdiyi şeir və qoşmalarını bu pyesdə Leyla sürətini vəsfində öz tamaşaçılarına çatdırır. Eləcə də Səməd və Leyla arasındakı dialoqda Səməd və Dürrə əhvalatını bu sevginin nakamlığını öz tamaşaçılarına təqdim edir. (Səməd iztirablar içində yalqız, əlində sazın həzin fəryadı)

Tərlanım, Tərlanım, gözəl Tərlanım,
Sənə qurban olsun bu düşgün canım.
Görünsə gözünə o Dürrə xanım,
De ki, Vurğun gədəlara dönübdür.

Ah, daşa dəymiş məhəbbət, hicran acısı (pauza-xəyalımda Leyla canlanır). Leylanın səsi: — Səməd, sənmişən? Neyçin bunca pərişansan? Gözlərində qəzəbmi parlayan? Yoxsa arzun? Səni kim incidib? Neyçin kefin yox?

Səməd: — Səndən bunu gözləməzdim. Məgər bilmirsənmi? Kimdir məni incidən? Saatlarla yanımda əyləşib şeir, qoşma dinləməyin sirri, mehriban baxışların, işarəli sözlərin, doğrudanmı indi istehzaya döndü?

Leylanın səsi: — Niyə elə deyirsən Səməd?

Səməd: — başqasına könül verən sevgiliyə bundan əskik nə demək olar? Leylanın səsi: - Mən atamın xahişini yerinə yetirmişəm.

Səməd: — Demək sən öz istəyin, öz iradənə yox imiş.

Pyesdə cəlbədicə cəhətlərdən biri də odur ki, özbək müəllifi əsərin milli koloritinin təsvirini elə məharətlə canlandırmışdır ki, Səməd Vurğun dövrünə, onun ədəbi mühitinə elə həssaslıqla yanaşmışdır ki, sanki o, özü də S. Vurğunla bir yerdə uzun illər boyu oturub-durmuş, bu respublikada yaşamışdır. Elə bil ki, o əsl azərbaycanlıdır. Əlbəttə, bu xalqın etnoqrafiyasına, adət-ənənəsinə belə yaxından bələd olmaq Rəzzaq Əbdürrəşidin yaradıcılıq təcrübəsinin zənginliyinə, ədəbi erudisiyasının genişliyinə dəlalət edir. Pyesin maraqlı cəhətlərindən biri də Bəsdə nənənin Vurğunla söhbətidir. Belə ki, bu lövhədə Bəsdə nənə Səmədə müraciət edərək onun sağlması üçün həkim çağırmağı məsləhət bilir. Lakin Səməd öz bildiyindən əl çəkmir. Öz fikri üzərində ısrar edərək nənəni eşitmək istəmir: “Bəsdə nənə: — Səməd, canım, gözüm, bu ahdan nalədən əl çək. Çıxart o qızı könlündən. Səməd: — Mümkün deyildir nənə. Bəsdə nənə: — Səməd bala, mən səndə doğrudan da dəlilik əsəri görürəm. Həkim çağırıdım ki, sənə şəfa versin. (Səməd heyrətlə) həkim? Hansı həkim? Bəsdə nənə: — qonşu kənddə yaxşı bir həkim var. Loğman nəfəsi ilə yüz min bəlanı aradan qaldırıb. Səməd: — nənə, heç bir loğman mənə əlac edə bilməz. Mənim yeganə təbibim Leyladır. Bəsdə nənə: — yetər, onu yada salma. Onun öz adaxlısı var. Səməd: — (narazılıqla) dinc buraxın məni, nənə. Bəsdə nənə: — sənə dərman vermək gərək. Belə qalsan əhvalın yamanlaşar” (1).

Əsərdə təsvir olunur ki, bunların söhbət etdiyi zaman həkim gəlir. Lakin Səməd haqlı olaraq həkimi heç cür qəbul eləmir. İnadkarlıq göstərərək, qəbiristanlığa — anasının qəbri üstə gələrək başını onun qəbir daşına söykəyir və ona şeir söyləyir. Sanki anasının məzarını belə öz dərdinə əlac bilir. Bu əflatuni məhəbbətin çarəsinin xilaskarı olan ana ruhunda tapır. Əsərin leytmotivi məhz bu iztirablı şair günlərinin ayrılıq məqamlarının acı iniltiləri idi: “Orman yaxasında qəbiristanlıq, ağacların rüzgar səsi, ququşunun kəsik-kəsik nidası, bayquşun arasına fəryadı, qəbiristan vahiməsinə yeni bir vahimə qoşur, qəbirdaşı yanında Səməd başını əymiş gözü yaşlı dayanmışdır.

Sənə baş əyməyə gəldim ana can,
 Nə min əsri udan bu vəhşi orman,
 Nə bu daşsükutlu dilsiz qəbiristan,
 Nə kimsəsiz səhra, nə boş asiman.
 Döndərə bilmədi məni yolumdan.
 Əymədim başımı heç bir tufana,
 Çünki bu torpaqda sən varsan ana.
 Qoca qarağacın sirli səsi də,
 Ququşunun, bayquşun ah-naləsi də,
 Sirdaş kəsilibdir sənə haçandı,
 Heç bilsən bu səda nə mehribandır.
 Üzümü üzünə hələ qoymamış,
 Südündən bir içim əmib doymamış,
 Yanında bircə yol hələ yatmamış,
 Qoynunda göz açıb əl-qol atmamış,
 Mən sənə, sən mənə heç alışmadan,
 İtirdim görmədim səni ana can” (1).

Anasının məzarını ziyarət etməkdə özünə təsəlli tapan, ana ruhunu məlhəm edib, Leylanın vurduğu yaralara çəkməklə, onun sağalmasına güman edən Səməd, yerdə, göydə özünə bir yer tapmayan Səməd, anasının qəbrinə, onun baş daşına sığınaraq bir hovur da olsa qəlbinin həsrətini ovutmağa cəhd edir. Pyesin romantik axarına düşən sevnələrin intim dünyasını sahmanlayan özbək şairi öz qələm həmkarının obrazını səhnəyə gətirməklə, Səməd Vurğunun həyatının ən incə detallarını belə mənalandırmağı bacarır, öz bədii təxəyyülünün qüdrəti ilə onu müxtəlif istiqamətlərdən nizamlaya bilir. Vurğunun intim dünyasını aşkar edir.

Pyesin məzmununda elə də ciddi məsələlər qoyulmasında bir Azərbaycan şairinin avtobiografiyasını, həyat və yaradıcılıq fəaliyyətini özbək xalqına tanımaq baxımından əhəmiyyətli dərəcədə xidməti vardır. Onu da xüsusi olaraq vurğulamaq lazımdır ki, əsərdə bu pyesi Azərbaycan dilinə tərcümə edən Xəlil Rza Ulutürkün məxsusi olaraq yaradıcılıq üslubu, danışiq leksikonu açıq-aydın nəzərə çarpmaktadır. Görünür müəllif pyesi dilimizə çevirərkən bədii dünyagörüşünün zənginliyindən lazımınca istifadə etmişdir. Bu əsəri zənnimcə, mənzum pyes də adlandırmaq olar. Çünki həm əsərin nəsr dili ilə yazılan hissəsi poetik nəsrədən, həm də bir çox səhnələri şeirlə qələmə alınmışdır. Demək olar ki, pyesin təxminən yarısı şeir dili ilə yazılmışdır. Məhz bu da, bu pyesə mənzum pyes deməyə imkan verir. Pyesdəki bir səhnə daha maraqlıdır. Belə ki, səhnədə Səmədlə Mehдинin dialoqu oxucuda xüsusi bir təsir qüvvəsi yaradır. Bu dialoq söhbətdə Səmədin Qazaxdan çıxıb Moskvaya getməsi, eləcə də şairin müəllim işləməsi burada təsvir olunur. Bu səhnədə Səmədin ilk sevgilisi Dürrə ilə küçədə rastlaşması göstərilir. Bu epizodun, bu səhnənin bir neçə versiyası vardır. Rəzzaq Əbdürrəşid belə versiya göstərir, başqa bir versiyada təsvir olunur ki, Səməd Vurğunla görüş gecəsi keçirilərkən Dürrə də əri ilə bu tədbirdə olur. Onlar zalda ön cərgədə əyləşmişlər. Tədbirin gedişatı zamanı Dürrə xanım yanında əyləşən həyat yoldaşına pıçıldayır: — Bunu mən şair etmişəm. Bunu eşidən Səməd: — Əgər məni sən etmişənsə, bəs yanındakını niyə şair edə bilmirsən?

Əlbəttə, bədii əsərdə bəzi detalları dəyişməklə həmin əsərə heç bir xələl gətirmir. Pyesin şeirlə verilən hissələrində şübhəsiz ki, poetik ruh, bədii ovqat daha zəngin və daha realdır. Bu da əsərin bədii estetik qayəsinin zənginliyə, yüksək şeiriyyətin canlı və təbii ab-havasının yaranmasına xidmət edir. Amma bu janrın xüsusiyyətləri bu poetik lövhələrdə özünü ehtiva edərək saxlaya bilmişdir. Dramatizm, poetik fikirlərin ovqatında bir gərginlik və digər bu janra

məxsus olan yaradıcılıq çalarları bu şeirlərdə nəzər diqqəti cəlb edir. Məzmununda pyesin ünsürləri daha qabarıq özünü büruzə verir: “Mehdi: — Səməd sənə dair bir rəvayət var. Bilmirəm gerçəkmi danışılanlar?”

Vurğun: — Buyur söylə görək.
 Mehdi: — Deyirlər Bakıda bir yaz axşamı
 Yaxından görmüsən o güləndəmi.
 Görmüsən yol gedir yanında əri,
 Salamsız keçmişən inciyib pəri.
 Geri qanrılıb ki, Səməd mi sənsən?
 Yox, Səməd deyilsən, Vurğun deyilsən.
 Sən Vurğun olsaydın salam verərdin
 Üç kəlmə sözünlə şənləndirərdin.
 Axı, ömrün boyu borclusan mənə.
 Nə borc? Mən şairlik vermişəm sənə.
 Sən mənim eşqimlə söz yaratmısan
 Şairlik qatına gəlib çatmısan.
 Deyirlər qımışıb gülmüsən onda.
 Cavabın qılınc tək sıyrılıb qından
 Leylacan, səndə ki, bu bacarıq var.
 Bəs o yanındakı qəssabı neyçin,
 Sənətkar etmədin şair etmədin.
 (Vurğun xəyaldan ayrılaraq)
 Görünür bir az da sərt olmuşam mən
 Bəlkə də haqlıdır o şux gülbədəm.
 Məhəbbət bir sağlam toxuma bənzər
 Münbit, saf torpaqda dərhal göyərər.
 Yalnız vüsala yox, şəksiz-şübhəsiz
 Böyük hicrana da minnətdarıq biz.
 Möcüzə yaratmış hicranın dili,
 Sübutdur sözümə dahi Füzuli:
 Gözlər od qaynağı, çiyinlər qaya
 Əsrlər ardından baxır dünyaya.
 Nurani, Pirani, Müəzzəm, Mətin,
 Məhəbbət bulağı bəşəriyyətin

Pyesin digər hissəsi daha böyük maraq kəsb edir. Belə ki, bunları bir qadın səsi şirin xəyallar qoynunda pərvazlanan Mehdi ilə Səmədi səsləyərək yemək otağına çağırır. Bu hissədə Səməd Vurğun Aşıq Şəmşirlə qarşılaşdırılır. Rəzzaq Əbdürrəşidin həssaslığı buradadır ki, Səməd Vurğunu onu əhatə edən ədəbi mühitlə bir yerdə göstərir. S. Vurğunla Aşıq Şəmşirin dostluğu özbək şairin nəzər-diqqətindən yayınmamışdır. S. Vurğunla Aşıq Şəmşirin şeirləşməsi, eyni zamanda məhz Səməd Vurğunun Aşıq Şəmşirə həsr etdiyi şeiri pyesdə verməsi, onu göstərir ki, özbək müəllifi həmçinin Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına, onun folkloruna, xüsusilə bu xalqın aşıq sənətinə yaxından bələd olmuşdur. Bu təsvirlər, bədii poetik lövhələr fikrimizi bir daha təsdiq edir:

Aşıq Şəmşir:

Elimin, günümün böyük şairi
Gətirdin dağlara səfa, xoş gəldin.
Baxardın yoluna gözdə intizar,
Eylədin əhdinə vəfa xoş gəldin.

Vurğun:

Aşıq Şəmşir Dəlidağdan keçəndə,
Kəklikli daşlardan xəbər al məni.
Ceyran bulağından qızlar içəndə,
Saz tutub, söz qoşub yada sal məni.

Aşıq Şəmşir:

Dillərdə dastana dönən adın var,
El, oba tanıyır uca dağ səni.
Yanır yolumuzda sənət çırağı,
Dünyaya göstərir bu çıraq səni.

Vurğun:

Vaxt məni bu yerə qonaq göndərdi
Gedirəm, yamandı ayrılıq dərdi.
Demə, Səməd Vurğun gəldi-gedərdi.
Unutmaz bu oba, bu mahal məni.

Özbək şairinin Səməd Vurğunla Qafur Qulamın dostluğu da diqqətindən kənarda qalmamışdır. Pyesdə bu iki şairin qardaşlıq və dostluğu mühüm yer alır, diqqət mərkəzində dayanır:

“Qadın səsi: — Səməd. Məktub var sənə.

Səməd: — Kimdən?

Qadın: — Qafur Qulamdan. (Vurğun məktubu açaraq):

Bəli, Qafur Qulam əziz qardaşım,
Gör hansı məqamda qarışdı başım.
Daşkəndə çağırır gedə bilmirəm,
Ömür dar, görməli işlər bir aləm.

Bax budur qardaşlığın əsl təntənəsi, poetik mənşələri.

Pyesin hissələrinin birində isə Rəzzaq Əbdürrəşid S. Vurğunun populyar bir şair olmasından bəhs edir. Ona neçə yerdən məktub gəldiyini göstərir. Hətta özbək şairi bir yerdə qeyd edir ki, S. Vurğunun öz etirafına görə ona bir səhər çağrı hansı bir gündəsə 17 yerdən məktub gəlmişdir. O məktublardan hamısında şairin sənətkarlıq qüdrətindən, istedadlı bir şair olmasından fəxrət hissi ilə söz açırlar. Səməd Vurğun isə yenə öz təvazökarlığını əldən vermir, ümmana bənzəyən sənət dünyasında özünü kiçik bir ırmağa bənzədir:

Bu səhər on yeddi məktub almışam,
Yollar ayrıcında heyran qalmışam.
Kimsə şeir umur, kimsə məhəbbət
Kimsə dəvət qılır, kimsə nəsihət.
Bir ömrün həddinə sığışmırıq biz,
Neçə həyat umur diləklərimiz.
Bizim Qafur Qulam bu böyük şair,

Heç bilsən nə qədər cazibəlidir.
Görüşsək bəlkə də dərdim sağalar,
Bu nədir deyəsən bir şeir də var.
Dinlə, dilimizə uyğunlaşdırır.
(Qafur Qulamın şeirini oxuyur.)
Qarındaşım, qardaşım,
Qandaşım Səməd Vurğun.
Qəlbə təsəlli üçün
İnan demirəm bunu.
Sən xalqın öz oğlusan,
Xalq da əbədi sütun.
Xalq heç zaman unutmur
Böyük şair oğlunu.
Bəli, xalq nəhəng bir ormana bənzər,
Biz onun zoğları, pöhrələriyik.
Xalq ucsuz-bucaqsız ümmana bənzər.
Biz onun bərkə də ləpələriyik.
Mən bir irmağ kimi axdım, duruldum,
Hiss etdim ümmanlar ləpəsiyəm mən.
Dünən bir Leylanın Vurğunu oldum.
Bu gün min Leylanın dəlisiyəm mən.

Əsərin bu bölümündə Səməd Vurğunla Mehdi Gəyqöl səfərindən də söz açılır. Deməli, Rəzзақ Əbdürrəşid S. Vurğunun ən xırda, ən kiçik həyat detallarına belə yaxından bələd idi. Məhz əsərin Göygölə səyahət lövhəsində bu cizgilər bir daha aşkar şəkildə üzə çıxır. Belə ki, 1954-cü aprelin 22-də Azərbaycan Yazıçılarının II Qurultayına gələn nümayəndələrindən bir dəstəsi ilə Göygölə gəzməyə çıxanda 48 yaşlı Səməd Vurğun qonaqlardan birinin gözəl qadınına bir dəstə bənövşə verir və qadın ona təşəkkür edib deyir: — Mən bu bənövşəni saxlayacağam. Anadan olmağınızın 100 illiyində gətirib sizə verəcəyəm. Məhz bu epizodu özbək şairi Rəzзақ Əbdürrəşid öz təxəyyülünün gücündən istifadə edərək dəyişmiş, real hadisəni bədii don geydirərək, tamamilə başqa bir versiyada öz əsərinə gətirərək, oxuculara təqdim etmişdir:

Dinlə əziz Mehdi bir söhbətim var,
Göygölə çıxmışdıq biz keçən bahar,
Kəpəzin nəfəsi üzümə dəydi,
Dərələr inan ki, gül beşiyi idi,
Bənövşə yığdı növrəstə bir qız,
Dedim: — Ay insafsız bənövşə yalnız
Qoxulamaq üçündür birazca gəndən.
O körpə baharı neyçin üzürsən?
Dedi: Əziz şair əhdim var mənə,
Nəfəsim, canımdır sənətkar mənə.
İki min altıda bu böyük vətən,
Sənin yüz yaşını bayram edərkən,
Sənə verəsiyəm bənövşələri
Yığram o əziz gündən ötəri

Mən onda bəlkə də ağ saçlı qarı,
 Siz Ələsgər yaşlı el sənətkarı.
 Bu şeytan qızdakı arzulara bax,
 Şən, qaynar gözləri bir cüt saf bulaq
 Baxdım əlindəki bənövşələrə,
 Qovuşdum elə bil al səhərə,
 Böyük addımlarla gəlir gələcək,
 Dünyaya çox gözəl günlər gələcək.
 Heyif o günlərdə olmayacağıq,
 Solmuş bənövşəni, ya bir tər gülü
 O qızın əlindən almayacağıq.
 Neylədik ikinci həyata layiq,
 Yaşaya bildikmi birazca ağır.
 Bircə nəğməm səslənsə,
 Onun gül dodağında.
 Sanaram mənəm gəzən,
 Göygölün qırağında.

Pyesdə istər onun şeiriyyət cəhətdən, istərsə də bədii təsvir vasitələri baxımından bir sıra iradlar nəzərə çarpmaqdadır. Çox güman ki, bu iradların meydana çıxması tərcüməçinin əsəri tərcümə edən zaman ortaya çıxan qüsurlarıdır.

Beləliklə, deyə bilərik ki, türk xalqları ədəbiyyatında Rəzzaq Əbdürrəşidin “Şeirə dönmüş ürək” pyesi S. Vurğun haqqında yazılan ən məşhur bir sənət nümunəsidir.

Məqalənin aktuallığı. Səməd Vurğun poeziyasında bir sıra milli-mənəvi dəyərlər tərənnüm olunduğu kimi, özbək şairi Rəzzaq Əbdürrəşid yaradıcılığında da bu tendensiya müşahidə olunur. Bu mənada hər iki sənətkarın yaradıcılığının milli-mənəvi ideallar kontekstində araşdırılması bugünkü ədəbiyyatşünaslığımızın aktual problemlərindən biridir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Bu məqalədə özbək şairi Rəzzaq Əbdürrəşidin Səməd Vurğuna həsr etdiyi “Şeirə dönmüş ürək” əsəri ilk dəfə olaraq ədəbiyyatşünaslıq müstəvisinə çıxarılmış və ətraflı şəkildə araşdırılmışdır. Bu məqalədə Səməd Vurğun və türk xalqları ədəbiyyatı tədqiqi işində mühüm yeniliklər əldə edilmişdir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Tədqiqatın başlıca müddəa nəticələrindən ali məktəblərin şərqşünaslıq və filologiya fakültələrinin proqram, dərslük və dərslər vəsaitlərinin tərtibində faydalanmaq mümkündür. Həmçinin bu tədqiqat işindən Azərbaycan və Özbəkistan ədəbi əlaqələri sahəsində çalışanlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Arzumanlı V. Ədəbiyyata qovuşan sənət. B., “Gənclik”, 1976, 112 s.
2. Aripov A. Qardaşlıq əlaqələri bayramı. “Kommunist” qəz., 1975, 2 oktyabr.
3. Cəfərzadə Ə. Ustad Qafur Qulamla görüş. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəz., 1979, may.
4. Kəyumov L. Böyük dostluq. “Kommunist” qəz., 1979, 30 may.
5. Rəzzaq Əbdürrəşid. “Şeirə dönmüş ürək”. Bakı: Yazıçı, 1979, s. 141.

А.Ш. Бахшалиев**Тема Самеда Вургуна в творчестве Раззака Абдуррашида****Резюме**

В статье анализируется пьеса узбекского поэта Раззака Абдулрашида «Душа, воплотившаяся в стихотворение», посвящённая Самеду Вургуну. Исследователь считает эту пьесу актуальной и ценной.

Автор подчёркивает, что каждый персонаж, входящий в галерею образов этой пьесы, является плодом фантазии, кроме Самеда Вургуна и Мехтихана, все имена придуманы автором. Исследователь подчёркивает глубокие знания узбекского поэта в области этнографии Азербайджана, в частности Казахского района – родины С. Вургуна, также национальных обычаев азербайджанского народа, и руководствовался этими знаниями, когда создавал пьесу. Автор статьи также отмечает, что пьеса богата романтическими чувствами. Автор статьи отмечает большую роль фантазии Раззака Абдулрашида, так как в пьесе занимают значительное место мысленные беседы поэта, воспоминания юности, полной любви.

A.Sh. Bakhshaliyev**The subject of Samad Vurgun in the works of Razzaq Abdurrashid****Summary**

The researcher in his article “Samad Vurgun in the Uzbek dramaturgy”, studies the play “A Heart Turned to Poetry” dedicated to Samad Vurgun by the Uzbek poet Razzaq Abdurrashid. The scholar rightly points out that this play is relevant in terms of topic and valuable in terms of content. In the article is shown that each copy of the gallery of images created in the play is related to a certain fantasy. That is, they are not real names, the author’s names in the work (except Samad and Mehdikhan) are all fictitious names. The author of the article notes that the Uzbek poet knew very deeply the ethnographic features and national traditions of Azerbaijan, especially the Gazakh region, where Vurgun was born, and while writing this work, he used those traditions as much as necessary in his local place. The author of the article also notes that the play is polished with richer, romantic emotions. The author of the article also notes that the love-filled pages of Samad Vurgun's youth are fully revived in the work. The imaginary conversations of the poet have a special place. The scholar also notes that the fantasy of the author of the play, Razzaq Abdurrashid, plays an important role in such romantic scenes. At the same time, the author of the article talks about the artistic achievements of the work, being enchanted by the wonderful power of art, and conquering hearts with the magic of words, and speaks about the grandeur of a triumphant triumph of emotions.

Redaksiyaya daxil olub: 27.07.2022